

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Α. ΠΙΕΡΡΗΣ

Παράπλευρες εκδηλώσεις

2ο Αρχαιοελληνικό Συμπόσιο

Την Κυριακή 20 Μαρτίου γιορτάσαμε την Εαρινή Ισημερία με το Β' ΑρχαιοΕλληνικό Συμπόσιο. Η αστρονομική στιγμή της ήταν 1.21 το πρωί της Δευτέρας ώρα Ελλάδας. Η Σειρά ΑρχαιοΕλληνικών Συμποσίων που αρχίσαμε είναι συμπληρωματική των Κύκλων των Σεμιναρίων.

Τα πράγματα πάνε μαζί. Η φύση δουλεύει με ισχυρές ακολουθίες. Η πραγματικότητα διαρθρώνεται με τον νόμο των συναρτήσεων. Έτσι και στα ανθρώπινα. Ιδέες και αξίες, τρόπος σκέψης και τρόπος ζωής, θεωρίες και αισθητική και καθημερινές συνήθειες, το τι πιστεύουμε και το τι μας αρέσει, πώς σοβαρευόμαστε και πώς αστειευόμαστε, τι τρώμε και πώς ερωτευόμαστε – όλα αλληλοσυναρτώνται. Και από το ελάχιστο φανερό μπορείς να κρίνεις τα μέγιστα κρυφά. Εξ όνυχος τον λέοντα. Ο σοφός ξέρει την ολοκληρία ενός ανθρώπου από μόνο το βλέμμα του, το πώς κινείται, ή από μια φράση του.

Και να η απόδειξη. Μιλώντας για την παιδιά μας στα ΑρχαιοΕλληνικά Συμπόσια αναπτύσσω τη θεωρία της! Συγνώμη, αλλά είναι και επί σκοπώ! Ο σοφός δεν παρασύρεται!

Στα Σεμινάρια καλλιεργούμε πρωτίστως τον Λόγο του Όντος, αυτό το υπερεργαλείο της

Ελληνικής Κλασσικής Επανάστασης. Αλλά το πνεύμα έχει σάρκα, ο νους σώμα, η σκέψη αισθήσεις. Είπαμε λοιπόν να υλοποιήσουμε τα διανοητικά ζώντας κάτι από τον αρχαίο τρόπο ζωής. Και αυτό το κάτι είναι ένας αποκαλυπτικός θεσμός εξαιρετικής σημασίας για τον ΑρχαιοΕλληνικό βίο: το Συμπόσιο. Κι έτσι καθιερώσαμε να παίζουμε κάθε τόσο αυτή τη σοβαρή παιδιά. Το λέω σοβαρό αυτό το παιχνίδι τηςσχόλης γιατί το πώς ικανοποιούνται οι αισθήσεις δείχνει πολλά από το πώς ικανοποιείται το μυαλό. Και αντιστρόφως. Θα χρησιμοποιήσουμε λοιπόν τις αναλύσεις των Σεμιναρίων για να προσεγγίσουμε την αρχαιοελληνική διασκέδαση μιας φιλικής παρέας. Και επίσης την παιδεία των αισθήσεων μέσω των Συμποσίων για να καταλάβουμε βαθύτερα με το άπαν της ύπαρξής μας την κλασσική παιδεία του Λόγου του Όντος. Παιδιά και παιδεία. «Παις παίζων πεσσεύων – παιδός η βασιλείη» αφορίζει ο σκοτεινός φιλόσοφος της φωτεινής Εφέσσου.

Περί αισθήσεων λοιπόν ο λόγος – αλλά και η βίωση.

Και πρώτα η γεύση. Τα εδέσματα είναι της αρχαίας μαγειρικής. Οι συνταγές κυρίως από την gourmet Γαστρονομία του Ρωμαίου Apicius γιατί θέλουμε να ξεκινήσουμε στέρεο βηματισμό. Στο βιβλίο του έχουμε κανονικές πλήρεις συνταγές, σε αντίθεση με τις πάρα πολλές αλλά διάσπαρτες και ανολοκλήρωτες πληροφορίες που μπορούμε να αντλήσουμε από τους αρχαίους συγγραφείς για την κλασσική κουζίνα. Μόλις εδραιώσουμε μια γερή επαφή με το αρχαίο γευστικό αίσθημα θα δοκιμάσουμε να αναπαραγάγουμε και την κλασσικότερη απόλαυση του ουρανίσκου βάσει παλαιότερων πηγών. Γελάμε με τα παθήματα των ανίδεων βιαστικών – σαν αυτό σε ένα διαφημιζόμενο βιβλίο μαγειρικής όπου κωμική περίσταση (από τον Αθήναιο) με έναν δοκησίσοφο – αρχαίο μάγειρα που περιγράφει πώς να ξαναφέρεις σε χυμώδη φρεσκάδα ένα παραψημένο γουρουνόπουλο γίνεται συνταγή gourmet! Και είναι από τις σχετικά καλύτερες περιπτώσεις. Για τα πολλά αναιδή ουδείς λόγος.

Τη γαστριμαργική αισθησιοκρατία αναθέσαμε σε μια δοκιμασμένη κάτοχο της οψοποιητικής τέχνης, η οποία ανταποκρίθηκε πλήρως στις απαιτήσεις μας από την πρώτη στιγμή. Οι συνταγές θέλουν ερμηνεία, όπως οι σκέψεις σε ένα καλό βιβλίο ή η μορφή σε ένα μουσικό κομμάτι. Η οψαρτυτική ερμηνεία της υπευθύνου των γευστικών απολαύσεών μας ήταν εξαιρετική εκ πρώτης αρχής και υπόσχεται όπως πάει κλασσική εδεσματολογική τελειότητα. Μόλις προχωρήσουμε, θα κοινοποιήσουμε μια παρουσίαση του τι τρώμε και τι πίνουμε. Προς το παρόν είναι επτασφράγιστο μυστικό. Το δείπνο είναι πάντως σε 4 courses: ορεκτικά – ζωμός – κυρίως πιάτο - επιδόρπιο.

Την τελειότητα την θέλουμε σε όλα – κατά το Ελληνικό βίωμα.

Ακουστικά λοιπόν περιενδύσαμε το Β' Συμπόσιο πηγαίνοντας στην άλλη άκρη της μουσικής ιστορίας (από την λογική που υιοθετήσαμε τη πρώτη φορά) με έργα τώρα κλασσικής έμπνευσης του 20ου αιώνα. Βασιστήκαμε στο 2ο μέρος του Trionfi του Carl Orff, που περιλαμβάνει το Catulli Carmina – Ludi Scaenici (μουσική πάνω σε ποιήματα του Ρωμαίου μεγάλου ποιητή Catullus) και το Trionfo di Afrodite – Concerto scenico (μουσική σε ποίηση της Σαπφούς, στα αρχαία, πάλι του Κάτουλου, και στο χορικό του Ευριπίδη από τον Ιππόλυτο με τον μεγαλειώδη ύμνο στην Αφροδίτη: σὺ τὰν θεῶν' ἀκαμπτον φρένα καὶ βροτῶν / ἄγεις, Κύπρι κ.λπ.). Τα ακούσαμε στην εκτέλεση του Ferdinand Leitner από την αρχική ηχογράφηση του 1974, την εγκεκριμένη από τον Orff.

Σε δεύτερη ενότητα ακούσαμε δυο έργα του Igor Stravinsky. Το ένα (Oedipus Rex) από τη νεοκλασσική του περίοδο, η απόδοση που έκανε του Οιδίποδα Τυράννου του Σοφοκλή. Η ηχογράφηση ήταν του 1961 με την Ορχήστρα και τη Χορωδία της Opera Society της Washington υπό τη διεύθυνση του ίδιου του Stravinsky. Το άλλο το ακούσαμε μετά τα

μεσάνυχτα, την ώρα της Ισημερίας, και ήταν από τη «βαρβαρική» περίοδο του μουσικού με την καταιγιστική αρμονική λάμψη και την συγκλονιστική πολυρρυθμία: η Ιεροτελεστία της Ανοιξέως, η εαρινή, παγανιστική θυσία παρθένου στα πνεύματα των προγόνων. Η εκτέλεση ήταν του 1960 από την Columbia Symphony Orchestra πάλι υπό τη διεύθυνση του συνθέτη. Διανθίσαμε τα ακροαματικά με Αρχαία Ελληνική Μουσική (περί αυτού σας έγραφα αναλυτικά στο Δελτίο για το Α' Συμπόσιο).

Τώρα πάμε στην όραση και τα οράματα. Θέλουμε καλά οράματα για την οπτική απόλαυση. Ο χώρος είχε διαμορφωθεί και διακοσμηθεί, και το μεγάλο τραπέζι στρωθεί, με αίσθηση συναρμογής και συνταιριάσματος. Ο φωτισμός αποκλειστικά κεριών. Τα πάντα είχαν τη σωστή θέση τους και δεν βάραινε το κάθε πράγμα και στοιχείο, αλλά κατίσχυε ο συσχετισμός και η αλληλουχία τους. Το κάλλος συνίσταται στον απόλυτο εναρμονισμό. Ευαισθησία αρμονίας από τον φροντιστή τον φροντίσαντα και διαρθρώσαντα. Ο καλός τα καλά.

Σε περίοπτη γωνία, περιλαμβόμενος από σοφή πολυκηρία, κατάστεπτος με υψίτεχνο άνθινο στέφανο, δέσποζε ο θείος Αντίνοος, το μπούστο του αντίγραφο από το άγαλμα των Δελφών σε φυσικό μέγεθος. Το Συμπόσιο της Ισημερίας ήταν αφιερωμένο στον πάλαι και νυν Ευνοούμενο, στον αιώνιο ήθεο, ίνδαλμα του σφριγώντος κάλλους της αείποτε νέας ακμής. Διονυσιακός κισσός περιέβαλλε τους θαλερούς εύκυκλους ώμους του.

Σε υπερκείμενη οθόνη προβάλλουμε εικόνες για τη συμπλήρωση της οπτικής πανδαισίας μας. Αρχαία αγάλματα για την εμπέδωση της φυσικής τελειότητας στον τομέα της άμεσα αντιληπτής σωματικής ομορφιάς, ήταν μέρος του προγράμματος, όπως και στο Α' Συμπόσιο. Προσθήσαμε το Σατυρικόν του Fellini, αριστουργηματική κινηματογραφική απόδοση του έργου του Petronius Arbiter (όντως arbiter elegantiae), Κριτή Καλαισθησίας και στους έσχατους μυχούς του βυθού των επιθυμιών και των ορέξεων.

Προέχει πάντως, και μάλιστα εν συμποσίω, η ζώσα περιφερόμενη παρουσία της ερατής μορφής. Και η οσμή ευωδίας σωματικής.

Από το επόμενο Συμπόσιο θα προσέξουμε όμως και τον κόσμο της όσφρησης, επιμελούμενοι οσμών θυμιαμάτων και αρωμάτων αρχαίω τω τρόπω.

Η δε αφή ας φαντάζεται μέχρι να φθάσουμε την άκρα τελειότητα!

Κατακορείς εντούτοις γινόμαστε στα Συμπόσια ευωχίας λόγων.

Μιλήσαμε στην Ισημερία για την Ισημερία και τις τελετές θανάτου θεών και της ενδόξου αναστάσεώς τους. Η φύση ανανεώνεται και αναγεννάται σε όλη τη σφύζουσα μεγαλοπρέπειά της. Ανοίγεται το μυστικό βάθος της και φανερώνεται η λάμψη του κάλλους να ανθίζει από τη ρίζα της γόνιμης χθονιότητας. Είναι η νεότητα της κοσμικής ύπαρξης στην εύθραυστη δύναμή της. Χύνεται το αίμα του νέου θεού (Αδωνις), ή του υποκαταστάτη του, ή απαρσενώνεται από την ανδρότητά του (Άττις), και αυτό είναι ο αφρίζων χυμός της ζωής, το ύδωρ το αλλόμενον, που κάνει όλα να θάλλουν σε οργιαστική άνθιση. Ο Διόνυσος-Ζαγρεύς διαμελίζεται και η Κόρη βιάζεται κατά τον Αθηναϊκό Ανθεστηριώνα μήνα, προ της Ισημερίας. Ο πρώτος ανασταίνεται και η δεύτερη θανατούμενη, Βασιλίδα των Νεκρών Περσεφόνη αναφαιίνεται, εν φωτί άνω και κάτω εν Άδη ζώσα.

Συμποτικό θέμα μέγα ετέθη περί της αισθητικής των δύο φύλων. Στην τέχνη της κλασικής αρχαιότητας emphaticά παρουσιάζεται το ανδρικό σώμα γυμνό, το δε γυναικείο περιενδυμένο. Το κάλλος του πρώτου εστιάζεται στην καθαρή δομή του σώματος, στη σύμμετρη ανάπτυξη των μελών, στις αναλογίες των μερών μεταξύ τους και προς το όλο και

στην εναρμόνια ολοκλήρωση της μορφής (όπως έχουμε αναπτύξει και θα συνεχίσουμε στα Σεμινάρια για τη Μορφή στην Τέχνη). Αντίθετα τα γυναικεία γλυπτά εστιάζονται στη μορφή του ενδύματος, προφανώς όπως πέφτει σε ένα σώμα, αλλά με την επεξεργασία της πτυχολογίας να αποκτά κυρίαρχο ρόλο στην υποδήλωση του κεκαλυμμένου σώματος. Σχολιάστηκαν οι γυμνές Αφροδίτες, και παίξαμε με τη φαλλική ετυμολογία του θείου ονόματος («οδός του αφρού», δηλαδή σπερματικός αγωγός) και με αρχαίες Κυπριακές παραστάσεις της θεάς ως πωγωνοφόρου, ως κώνου ή πυραμίδας- αναφορά στο αρσενικό ηβαίον. Στα γυμνά γυναικεία σώματα είναι σαφής η επίδραση του αντρικού μοντέλου, π.χ. στη διαμόρφωση της κοιλιακής χώρας αλλά και στον γενικό σωματότυπο. Ακόμη και στα πρόσωπα εμφανίζεται τέτοια αναγωγή σε ανδρική μορφή. Φαίνεται ως να υπάρχει ένα ανδρικό αρχέτυπο της ιδέας του σωματικού κάλλους, το οποίο τροποποιείται για να περιλάβει τις φυσικές ιδιότητες του γυναικείου σώματος. Περισσότερο αυτό παρά να υποδηλώνεται χωριστό αρχέτυπο ίδιο της γυναικείας φύσης. Η Αφροδίτη «καλλίπυγος», είναι αυτή που οι γλουτοί της είναι αρσενικότεροι. Η τροποποιητική δομή του γυναικείου σώματος εστιάζεται κυρίως στα χαρακτηριστικά των στενών ώμων, της ασθενούς πλάτης, του προβεβλημένου μαλακού στήθους, των πλατιών γοφών, των κατασεσυρμένων γλουτών, και του γωνιακού προς τα κάτω γενικού σχήματος των δύο ποδιών μαζί (όπως έντονα έχει αποδοθεί σε Κυκλαδικά εδώλια). Αστείευτήκαμε και με την απουσία «έξω γεννητικών οργάνων», τα οποία δίνουν τέτοια οργανωτική δυναμική στα ανδρικά αγάλματα, εντονότατα στους Κούρους. Την κυρίαρχη αισθητική του γυμνού ανδρικού σώματος στην κλασσική αρχαιότητα αντιπαραβάλλαμε με την ανάδυση και καλλιέργεια οικείας αισθητικής του γυναικείου στην Ευρώπη των Νεώτερων Χρόνων. Το οποίο γυμνώνεται εδώ, ενώ ενδύεται το ανδρικό, εκτός των διαφόρων κλασσικισμών όπου η ανδρική γυμνότης είναι *de rigueur*.

Επισημάναμε ότι η αρχαία ροπή προς το γυμνό ανδρικό συνέβαινε και στη ζωή όπως και στην τέχνη. Οι γυναίκες ντυνόταν ενώ οι άνδρες γυμνώονταν. Ο Εππίου και ο Κικέρων αποδίδουν ακόμη και τον Ελληνικό έρωτα στη γυμνή γυμναστική, στα Γυμνάσια και τις αθλητικές Ελληνικές αξίες. Γυμνό και γύμναση πήγαιναν μαζί. Η αισθητική λοιπόν βασίσθηκε στη θέα του γυμνού γυμνασμένου ανδρικού σώματος. Και είχαμε την ευκαιρία να μελετήσουμε σε προβολές αρχαίων αγαλμάτων, ανακεφαλαιώνοντας και τις αναλύσεις μας στα σεμινάρια για την μορφή, τις αναλογίες και συμμετρίες, τις συνδιατάξεις και συν-θέσεις, τις διαφορές εναρμονίσεις που δημιουργούν τις ζωντανές και ισχυρές μορφές κάλλους στα αρχαία γλυπτά. Ειδικά ασχοληθήκαμε με τους κανόνες του «Κανόνα», του Δορυφόρου του Πολύκλειτου, ιδεώδες αρχέτυπο σωματικής ομορφιάς.

Ετέθη το ζήτημα αν οι συνήθειες και ο τρόπος ζωής προκάλεσαν την αισθητική αντίληψη ή αντιστρόφως η αισθητική καθόρισε την ανάπτυξη των συναφών συνηθειών και πρακτικών. Επισημάνθηκε ότι και στη Σπάρτη, όπου ίσχυε η νεανική γυμνότητα των κορών, δεν αναπτύχθηκε άλλο μοντέλο αρχετυπικής γυναικείας σωματικής ομορφιάς. Η γύμναση του γυναικείου σώματος το προσομοιάζει προς το ανδρικό, και αυτό δεν δημιουργεί αισθητική, αφού φυσικά το θέμα δεν είναι το γυναικείο να μοιάσει στο ανδρικό ή το αντίθετο. Πολύ λογικότερα, το Ευρωπαϊκό ιδεώδες του γυμνού γυναικείου σώματος τονίζει τις ιδιαιτερότητες της γυναικείας φύσης και εκεί οικοδομή μια αισθητική των καμπύλων στην πληθωρικότητα του Rubens, τον αισθησιασμό του Corregio ή τη ρομαντική κλασσικότητα του Ingres. Άλλη η κλασσικότητα των καθαρών κλασσικισμών, όπου επαναλαμβάνονται τα αρχαία πρότυπα, αν και ξηρότερα.

Πολλά συζητήσαμε πάνω σε αυτόν τον άξονα.

Και καταλήξαμε, βαθειά τη νύκτα, να διαπορούμε για τη σχέση της αισθητικής με τα ερωτικά. Για τη φύση της έλξης, για το γενετήσιο ένστικτο αφενός, και για τον «έρωτα του καλού» αφετέρου. Παρενεβλήθησαν κατ' ανάγκην και τινά Πλατωνικά εκ του Συμποσίου. Και είχαμε και το πνεύμα της Διοτίμας στη γυναικεία παρουσία του Συμποσίου μας. Η οποία ανέλυσε αυτοφώτως και τελεσίδικα ένα δύσκολο σημείο (φιλολογικό crux) σε Πινδαρικό ποίημα, όπου ο λόγος περί «γυναικείου θράσους» που ψυχραίνει την ψυχή στην αποκάλυψη του κάλλους και την καθιστά απαθή και νεκρή προς αυτό. Το γυναικείο μυαλό της Διοτίμας μας κατάλαβε αμέσως ότι ο λόγος είναι για τον ψυχρό υπολογισμό του εκάστοτε παρά πόδας επιδιωκόμενου, χωρίς συνάρτηση προς υπέρτερο τέλος και χωρίς αιδώ προς το καλό. Το θράσος εδώ είναι η κλασσικά παροιμιώδης γυναικεία «αναίδεια». Το ποίημα των νυκτερινών διαλογισμών μας ήταν το απaráμιλλης ομορφιάς θαυμαστό Εγκώμιο στον Θεόξενο τον Τενέδιο, από τα τελευταία έργα του Πινδαρου, όταν παρά καιρόν και υπέρ ώραν πυρπολήθηκε ερωτικά από τη φλόγα του κάλλους. Να το ποίημα που απασχόλησε τις τελευταίες μέριμνες και φροντίδες μας. [Fr. 123 Maehler]

Θεοξένω Τενεδίω

Χρῆν μὲν κατὰ καιρὸν ἐρώτων δρέπεσθαι, θυμέ, σὺν ἀλικίᾳ·
τὰς δὲ Θεοξένου ἄκτινας πρὸς ὅσων
μαρμαρυζοίσας δρακεῖς
ὄς μὴ πόθῳ κυμαίνεται, ἔξ ἁδάμαντος
ἢ σιδάρου κεχάλκευται μέλαιναν καρδίαν
ψυχρᾷ φλογί, πρὸς δ' Ἀφροδίτας ἀτιμασθεῖς ελικογλεφάρου
ἢ περὶ χρήμασι μοχθίζει βιαίως
ἢ γυναικείῳ θράσει
ψυχὰν φορεῖται πᾶσαν οδὸν θεραπεύων.
ἄλλ' ἐγὼ τὰς ἑκατι κηρὸς ὥς δαχθεῖς ἔλα
ῖρᾱν μελίσσᾱν τάκομαι, εὖτ' ἂν ἴδω
παίδων νεόγυιον ἔς ἦβαν·
ἐν δ' ἄρα καὶ Τενέδῳ
Πειθὼ τ' ἔναιεν καὶ Χάρις
υἱὸν Ἀγησίλα.

[Στον 9ο στίχο, «ψυχάν» καλύτερα με τον Schneider, αντι του χειρογραφικού «ψυχράν» ή των διαφόρων άλλων προτάσεων: βληχράν (Schroeder), άισχράν (Ahrens), σύρδαν (Wilamowitz) . Στον επόμενον στίχο ίσως ευτυχέστερο είναι να γράψουμε «θεᾶς» με συνίζηση (Christ) παρά να κρατήσουμε το «τᾶς» ή να διορθώσουμε «τᾶςδ'» με τον Hermann. Ευφυής αλλά δεν χρειάζεται η μετατροπή σε “τ’ ίαιενν” (Goram, Christ) από το παραδεδομένο “τ’ έναιεν”].

Και όπως τα πνεύματα της Διοτίμας και του Πλάτωνα ήσαν φυσικώς παρόντα στην παρέα μας, έτσι και η Πειθώ και η Χάρις κατοικούσαν στο δωμάτιο. Μετά τα arca, όσοι μείναμε προς το πρωί είπαμε για σύγχρονες εξελίξεις. Η ημέρα προετοιμάζετο. Αλλά δεν ήταν η ημέρα του Wagner στο Tristan und Isolde, που διαλύει και καταστρέφει τη μαγεία της νύκτας. Ήταν το Ελληνικό φως, που αγκαΐζει και μορφοποιεί, αυτό ήταν ο οδηγός των Νυκτερινών μας ψυχοδιανοημάτων.

Υποσχεθήκαμε να συναντηθούμε σύντομα πάλι.